

Skript

HISTORISCH TIJDSCHRIFT

Recensie: Middeleeuwse medemensen: De clichés over de donkere eeuwen voorbij

Auteur: Julius van der Poel

Verschenen in *Skript Historisch Tijdschrift*, jaargang 46.2, 36-37.

©2024 Stichting Skript Historisch Tijdschrift, Amsterdam

ISSN 0165-7518

Skript Historisch Tijdschrift is een wetenschappelijk blad dat viermaal per jaar verschijnt. De redactie, bestaande uit studenten en pas afgestudeerden, wil bijdragen aan actuele historische debatten, en biedt getalenteerde studenten de kans om hun werk aan een breder publiek te presenteren.

RECENSIE

MIDDELEEUWSE MEDEMENSEN: DE CLICHÉS OVER DE DONKERE EEUWEN VOORBIJ

Julius van der Poel

Jonas Roelens & Nathan van Kleij (red.)

Middeleeuwse medemensen. De clichés over de donkere eeuwen voorbij

Uitgeverij Ertsberg, 2023

ISBN: 9789464750379

Paperback, €29,50

337 bladzijden

In *Middeleeuwse medemensen* rekenen tien jonge mediëvisten af met ons clichébeeld van de donkere middeleeuwen. In een beknopte inleiding leggen Jonas Roelens en Nathan van Kleij uit dat onze stereotypen en vooroordelen voortkomen uit de schrijfdrift van generaties humanisten, renaissanceledenkers en verlichtingsfilosofen die elk op hun eigen manier de eigen tijd wilden vereeuwigen als 'nieuw', 'revolutionair' en 'verlicht'. Daarvoor bestempelden ze de eeuwen tussen 500 en 1500 als een periode zonder economische en wetenschappelijke ontwikkelingen, waarin kloosters en paleizen werden gebouwd op de rug van de machteloze boerenstand, die zich vanwege de vrees voor God, de duivel en de knoet gedwee schikte in zijn miserabele bestaan. In de negentiende eeuw werden deze 'duistere eeuwen' herontdekt door nationalistische historici en romantische schrijvers en dichters, die op zoek waren naar het 'ontstaan' van de natie en deze

periode idealiseerden als een overzichtelijke sprookjeswereld van jonkvrouwen, toernooien en ridders, die sterk contrasteerde met hun eigen industriële ‘moderne’ tijd. Zoals blijkt uit kaskrakers als *Game of Thrones* en *Braveheart* zijn de retorische trucjes van weleer nog volop aanwezig in onze populaire cultuur en versterken ze nog altijd het beeld van de ‘donkere eeuwen’.

De essays doen echter meer dan het *debunkten* van mythes en het rechtzetten van onjuistheden. Samen schilderen de auteurs een kleurrijk en veelvormig beeld van een periode die democratischer, dynamischer, schoner, vrediger, losbandiger, wetenschappelijker en wereldser was dan doorgaans wordt verondersteld. Dat doen ze door onze middeleeuwse medemensen centraal te stellen; personen uit alle maatschappelijke lagen van de Lage Landen, die weliswaar in een totaal andere wereld leefden dan de onze, maar wiens frustraties, ambities en eigenaardigheden een onmiskenbaar gevoel van herkenning opwekken. De middeleeuwer was goedgelovig en onwetenschappelijk? Luister dan maar naar de Arnhemse geneesheer Johann Wier (1515-1588) die fulmineerde tegen de priesters en kwakzalvers die zich de hele tijd bemoeiden met geneeskunde, waar ze volgens Wier helemaal ‘niks van weten’. Zo komen we ook Marie tegen, die in 1429 in het Vlaamse Ieper werd veroordeeld omdat ze op straat had geprotesteerd tegen het stadsbestuur door beledigende liederen te zingen. Marie was niet de enige die van zich liet horen. Door te zingen, te beledigen, te roddelen en door pamfletten en andere teksten te verspreiden konden ook ‘gewone’ burgers invloed uitoefenen in het politiek bestuur. Zoals het verhaal van Marie bewijst, waren het niet alleen mannen die zich roerden. Hoewel het leven van vrouwen in de middeleeuwen bepaald niet over rozen ging, ontwikkelden vrouwen zoals de Brabantse mystica Hadewijch (1200-1260) hun ‘literaire carrières’, werkten ze als ‘freelancer’ of hadden als *coopwif* een eigen zaakje of onderneming. Natuurlijk dachten Hadewijch of de *coopwieven* waarschijnlijk niet in dezelfde termen na over hun bezigheden, maar desondanks onderstrepen hun verhalen de veelstemmigheid van middeleeuwen.

Onze middeleeuwse medemens bewoog zich in een dynamische tijd van demografische expansie, economische groei en uitdijende internationale handelsnetwerken. Daarbij werden vreemde landen en streken verkend en ontsloten voor handel en nieuwe kennis. De auteurs zijn er in geslaagd de spectaculaire ontwikkelingen tussen 1000 en 1500 te belichten en te laten zien hoe de aanblik van Europa gedurende de middeleeuwen veranderde naar iets dat we vandaag de dag herkennen. Dat wil niet zeggen dat er een idyllisch beeld gecreëerd wordt. De auteurs zijn niet blind voor het geweld, de onderdrukking, de vrouwenhaat en racisme. De artikelen laten overtuigend zien dat de constante spanningen voortkwamen uit een periode van koortsachtige expansie en groei; de ‘groeipijnen’ van deze eeuwen des onderscheids. Daarmee is *Middeleeuwse medemensen* een mooie en toegankelijke bundel van kwalitatief hoogwaardige artikelen die de nieuwsgierigheid prikkelen en motiveren tot verder onderzoek. Hoewel niet elke schrijver er nog even goed in slaagt de vertaalslag te maken van het academische naar het populairwetenschappelijke, staat vast dat we van deze onderzoekers nog veel interessants kunnen verwachten.

Julius van der Poel studeerde Geschiedenis en Russisch aan de Universiteit Leiden. Hij was lang actief bij *Skript Historisch Tijdschrift* en liep tijdens zijn studies stage op de Nederlandse ambassade in Tallinn (Estland). Momenteel volgt hij de onderzoeksmaster Middeleeuwse en vroegmoderne geschiedenis aan de Universiteit Leiden.